

УДК 378.093.5.011.3-051:373.2
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2023.88.24>

С. В. Сиваш

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

Г. В. Чорна

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Статтю присвячено узагальненню теоретичних та методичних засад підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності у полікультурному просторі та окреслено специфіку полікультурного виховання, ряду передумов, особливостей форм та методів, які використовуватимуться у цьому процесі.

Визначено, що гармонійне співіснування кожної особистості в полікультурному соціумі можливе за певних умов: толерантного ставлення один до одного, розвитку умінь та навичок продуктивної взаємодії з представниками інших національностей та культур, виховання громадян у системі загальнолюдський цінностей, де першочерговим є опанування власної історії та культури. Успішність реалізації виховних завдань щодо полікультурного виховання дошкільників насамперед залежить від рівня полікультурної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, тому особлива роль відведена саме фахівцям з дошкільної освіти, які займаються процесом формування світогляду дітей дошкільного віку і є помічниками у перших кроках полікультурного спілкування та взаємодії.

Наголошується на тому, що основними напрямками полікультурної підготовки майбутніх вихователів є: формування національної ідентичності; виховання у дусі світу, інтернаціональне виховання; розвиток і виховання міжнаціональної толерантності, національної свідомості; виховання культури спілкування та міжнаціональної взаємодії; формування і розвиток полікультурної компетентності; розвиток умінь та навичок педагогічної практики в галузі полікультурної освіти; формування та розвиток особистісних альтруїстичних якостей.

Автором обґрунтовано: специфіку методів полікультурного виховання, які визначаються діалогічним характером розвитку, функціонування культури, рівнем певних знань про полікультурне середовище, рівнем етнокультурної обізнаності студентів, емоційною культурою спілкування та культурою поведінки. Отже, доцільно використовувати такі методи навчання і виховання, як діалоги, дискусії, проєктувальна діяльність, моделювання ситуацій, рольові ігри, методи рефлексії тощо. Ефективність системи полікультурного виховання залежить від цілеспрямованості та цілісності, самоактуалізації та активізації особистості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як суб'єкта виховання. Роль викладача розкривається у допомозі усвідомлення студентами існування у світі безлічі цінностей певних народів, які є наслідком традицій і здобутком та результатом досвіду культурно-історичної еволюції.

***Ключові слова:** майбутні вихователі, заклади дошкільної освіти, діти дошкільного віку, полікультурне виховання.*

Постановка проблеми. Невід'ємною та характерною рисою сучасного суспільства є інтеграція світової спільноти, тенденція до співпраці, мирного співіснування, взаємного примноження багатств, виховання підростаючих поколінь у дусі миру, гуманізму та демократії, шанування прав людини, традицій інших національностей та культурних цінностей, які визначають життя кожної людини, кожного народу, кожної держави. Саме тому одним з основних принципів Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI ст., у державних стандартах базової і повної шкільної

освіти, Базовому компоненті дошкільної освіти є полікультурність освіти та виховання.

Наразі для України питання національної свідомості та ідентичності, взаємин етносів, що переважають чи поступаються за чисельністю на тій чи іншій території, статусу рідної мови є доле-носними. Постають глобальними такі питання як демократизація та централізація в державі, а також питання стабільності у суспільстві.

Певний науковий інтерес до проблеми полікультурного виховання викликаний системою взаємовідносин, які встановлюються між людьми

різних культур та національностей. Варто зазначити, що провідну роль в оновленні системи освіти беруть на себе заклади вищої освіти, оскільки саме тут відбувається формування педагогічного мислення, формування професіоналізму майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти, закладаються теоретичні, методичні, змістові засади освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще у програмі «Панпедія» видатний педагог, науковець, філософ Я. Каменський вказував на важливість формування вміння комунікувати з іншими на засадах доброзичливості, дружби та миру, наголошував на необхідності підготовки дітей до життя в багатонаціональному суспільстві.

Питання полікультурного виховання розглядали в контексті різних наукових галузей: у культурологічному та філософському аспектах деякі питання проблеми полікультурного виховання торкалися відомі філософи (Арістотель, Платон, Сократ), педагоги, письменники та науковці (Г. Ващенко, В. Винниченко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, І. Огієнко, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, С. Русова, К. Ушинський та ін.); у теорії педагогіки полікультурне виховання розглядалося поряд з такими напрямками, як інтернаціональне, патріотичне та культурою міжнаціональних відносин (І. Бех, З. Гасанов, О. Джурицький, М. Красовицький, М. Терентій та ін.); в етнопедагогіці – у наукових роботах Л. Волик, Н. Ганнусенко, Л. Пуховської; історико-педагогічний аспект (Н. Побірченко, О. Сухомлинська, В. Федяєва); в галузі дошкільної освіти (М. Богомолова, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горбчук, Л. Зданевич, Н. Котій, К. Крутій, Т. Патик, Н. Самсонюк, Е. Суслова, О. Франко) [3; 6; 7; 9].

Також питання полікультурності в освіті розкривають у своїй праці як вітчизняні (Т. Варенко, Я. Гулецька, О. Гукаленко, О. Грива, О. Давидов, П. Кендзьор, Е. Кейкова, М. Князева, В. Кузьменко, О. Латишева, К. Романюк, А. Суценок, Ю. Тодерцева та ін.), так і зарубіжні вчені (Д. Бенкс, Дж. Гартлі, Ж. Гей, Л. Дерман-Спарк, М. Кренстон, С. Ніето, П. Ніколсон, Ф. Уордл, П. Фрере та ін.).

Метою статті є висвітлення теоретичних основ формування готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до полікультурного виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття полікультурного виховання набуло широкого розвитку у світовій педагогіці у 1960-х роках і характеризувало співіснування декількох культур, серед яких не було домінуючої. Нам близька думка О. Фунтікової та К. Крутії про те, що «полікультурне виховання (грец. *polys* – численний, лат. *cultura* – виховання, освіта, розвиток) – це зміст,

система цілей, методів, засобів (праця, навчання, гра, спілкування), які впливають на обізнаність підростаючого покоління, на розуміння процесів інтеграції, асиміляції й ідентифікації та їхніх співвідношень, урахування національних й етнічних особливостей людей, які оточують, уміння взаємодіяти на основі міжнаціональних і міжетнічних відмінностей, формування почуттів солідарності, взаєморозуміння. Виховання інтернаціональне розглядається як складова полікультурного виховання» [8]. Полікультурне виховання базується на декількох принципах: принцип діалогу та взаємодії культур; принцип творчої доцільності вживання, збереження та створення нових культурних цінностей [13].

Гармонійне співіснування кожної особистості в полікультурному соціумі можливе за певних умов: толерантного ставлення один до одного, розвитку умінь та навичок продуктивної взаємодії з представниками інших національностей та культур, виховання громадян у системі загальнолюдський цінностей, де першочерговим є опанування власної історії та культури. Успішність реалізації виховних завдань щодо полікультурного виховання дошкільників насамперед залежить від рівня полікультурної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, тому особлива роль відведена саме фахівцям з дошкільної освіти, які займаються процесом формування світогляду дітей дошкільного віку і є помічниками у перших кроках полікультурного спілкування та взаємодії. Саме в цій площині професійна підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до полікультурного виховання дітей дошкільного віку набуває особливого значення, враховуючи умови сучасного соціального культурного розмаїття.

Методологічною базою для підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності в полікультурному просторі є сукупність деяких наукових підходів, а саме: культурологічного, особистісно орієнтованого, гуманістичного, компетентнісного, синергетичного, системного, акмеологічного, андрогогічного, аксіологічного.

Поняття «формування» та «підготовка» розуміємо як певну систему заходів, які сприяють становленню певних властивостей і якостей особистості. Формування полікультурної особистості педагога у закладі вищої освіти – це організація освітнього процесу, який ґрунтується на специфічному змісті освіти, використанні певних технологій і направлений на набуття майбутніми вихователями знань, умінь і навичок полікультурної освіти.

Таким чином, підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності в полікультурному просторі є цілеспрямованим освітнім процесом, який направлений на створення умов формування полікультурної ком-

петентності майбутніх вихователів, враховуючи його самовиховання та саморозвиток. Плануючи зміст і підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності та полікультурного виховання дошкільників важливо звернути особливу увагу на індивідуальні особливості студентів та на соціокультурну специфіку середовища, в якому перебувають майбутні педагоги.

Зазначимо основні напрями полікультурної підготовки майбутніх вихователів, опираючись на численні результати теоретичних досліджень: формування національної ідентичності; виховання у дусі світу, інтернаціональне виховання; розвиток і виховання міжнаціональної толерантності, національної свідомості; виховання культури спілкування та міжнаціональної взаємодії; формування і розвиток полікультурної компетентності; розвиток умінь та навичок педагогічної практики в галузі полікультурної освіти; формування та розвиток особистісних альтруїстичних якостей [1; 4; 5; 10].

Забезпечення культурологічної спрямованості гуманітарної освіти є одним з ефективних способів організації підготовки майбутніх педагогів до полікультурного виховання дошкільників. Деякі теоретики полікультурної освіти, які наголошували на значенні мов у міжкультурному спілкуванні (З. Гасанов, В. Зслуженюк, С. Кабаканов, В. Міттер, К. Утеєва, Е. Хроміц) зазначають про важливість двомовної (білінгвальної) освіти і як наслідок – опанування студентами рідної та домінантної мови.

Успішність підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до полікультурного виховання дошкільників можливе за умови удосконалення системи освіти, запровадження нових педагогічних технологій, створення програм та підручників на основі врахування головних аспектів полікультурної освіти, уведення дисциплін народознавчої спрямованості, збагачення навчальних предметів етнічним змістом, створення ефективних умов для здійснення багатомовного чи двомовного навчання, міждисциплінарне інтегрування навчальних дисциплін, розробка дисциплін за вибором полікультурного спрямування.

У контексті підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності в полікультурному просторі толерантність є головним ціннісним орієнтиром, адже «полікультурне середовище є об'єктивним тлом для прояву толерантності кожної особистості, незалежно від того, до якої національної культури вона належить і яку роль виконує в системі соціальних відносин» [2].

Дослідницею Е. Бахіч було встановлено, що готовність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до полікультурного виховання дітей дошкільного віку на засадах толерантності

залежить від наявності у студентів певних теоретичних знань щодо цілей, засобів, а, найголовніше, сутності виховання дітей у полікультурному просторі, а також практичних умінь та досвіду у вирішенні розвивальних та виховних завдань полікультурної освіти, особистого досвіду толерантної взаємодії. А також важливими є врахування конкретної вікової групи дітей, певного закладу дошкільної освіти, процес співпраці та діалогу з представниками інших культур та національностей [1].

Специфіка методів полікультурного виховання має свої особливості і визначається діалогічним характером розвитку, функціонування культури, рівнем певних знань про полікультурне середовище, рівнем етнокультурної обізнаності студентів, емоційною культурою спілкування та культурою поведінки. Отже, доцільно використовувати такі методи навчання і виховання, як діалоги, дискусії, проєктувальна діяльність, моделювання ситуацій, рольові ігри, методи рефлексії тощо. Ефективність системи полікультурного виховання залежить від цілеспрямованості та цілісності, самоактуалізації та активізації особистості майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як суб'єкта виховання. Роль викладача розкривається у допомозі усвідомлення студентами існування у світі безлічі цінностей певних народів, які є наслідком традицій і здобутком та результатом досвіду культурно-історичної еволюції.

Спираючись на засади державної політики у сфері вищої освіти, базисом якої є сталий розвиток суспільства, де важливим постає підготовка конкурентоспроможного спеціаліста зі сформованими на високу рівні спеціальними та загальними фаховими компетентностями, здатного займатися самовдосконаленням та саморозвитком впродовж життя.

Таким чином, підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності в полікультурному просторі вважаємо варто здійснювати на основі наступних положень: надання більшої уваги принципу педагогічного партнерства та людиноцентризму, що базується на співпраці та взаємодопомозі усіх учасників освітнього процесу у закладі вищої освіти; здійснення освітній процес на засадах особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів; забезпечення формування в студентів сукупності як універсальних, так і фахових компетентностей; набуття майбутніми вихователями досвіду формування компетентностей у дошкільників; запровадження контекстного навчання, освіти в умовах квазіпрофесійної діяльності, посилення практичного складника професійної освіти; опанування майбутніми фахівцями досвіду використання інноваційних технологій, форм, методів та прийомів навчання, розвитку та виховання дітей

дошкільного віку; набуття студентами необхідної компетентності для роботи та спілкування з дітьми з особливими освітніми потребами; набуття майбутніми вихователями практичного досвіду дослідницької діяльності; формування управлінської культури, управлінської компетентності з метою ефективності освітнього процесу в закладі дошкільної освіти [12].

Висновки і пропозиції. Отже, підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності у полікультурному просторі є важливою та актуальною проблемою, яка потребує подальшого вивчення, адже в у мовах поліетнічного суспільства полікультурне виховання є невід'ємною складовою особистості. Полікультурне виховання знижує певну напругу, яка виникає у суспільстві, розширює полікультурний простір і пов'язані з цим можливості, а також формує індивіда та створює умови для повноцінного розвитку особистості.

У даному дослідженні було здійснено спробу узагальнення теоретичних та методичних засад підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності у полікультурному просторі та окреслено специфіку полікультурного виховання, ряду передумов, особливостей форм та методів, які використовуватимуться у цьому процесі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у більш глибокому аналізі особливостей підготовки майбутніх вихователів до полікультурного виховання дошкільників з метою вдосконалення методів полікультурного виховання, а також розробку та створення нових спецкурсів та програм для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Список використаної літератури:

- Бахіча Е. Е. Виховання у майбутніх вихователів толерантності в умовах вищого навчального закладу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського* : зб. наук. пр. Одеса, 2010. № 1. С. 65–69.
- Бахіча Е. Е. Толерантність як якість професійного та особистого розвитку майбутніх вихователів у полікультурному середовищі Криму. URL : https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2012/NiO_5_2012/ped/Bah.htm (дата звернення: 24.06.2023)
- Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Київ, 2015. 408 с.
- Волик Л. В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до полікультурного виховання учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2005.
- Волик Л. Полікультурний світогляд майбутнього вчителя – актуальна проблема сучасної професійної освіти. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2003. № 1. С. 77–85.
- Гончар Н. П. Особливості полікультурного виховання дітей дошкільного віку. URL: <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/getFile/29154> (дата звернення: 04.06.2023).
- Горобчук Н., Патик Т., Франко О. Виховання дошкільників у полікультурному середовищі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2014. № 4. С. 50–61.
- Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упоряд. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ЛІПС, 2010. 324 с.
- Зданевич Л. Наукові підходи до здійснення полікультурного виховання дітей в процесі професійної підготовки майбутніх вихователів. URL: <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/getFile/29128> (дата звернення: 04.06.2023).
- Осьмак Т. Формування полікультурності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами декоративно-прикладного мистецтва народів світу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2012. 254 с.
- Підготовка сучасного педагога дошкільної та початкової освіти в умовах розбудови Нової української школи: збірник матеріалів *Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції*. Херсон : ТОВ «Борисфен-про», 2018. 393 с.
- Пономаренко Т. О. Формування готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до полікультурного виховання дошкільників. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Глухів, 2018. Випуск 38. С. 98–99.
- Ханіна Л. В. Актуальність полікультурного виховання у вищій освіті. *Молодий вчений*. № 4.4(56.4). С. 42–45.
- Якса Н. В. Технології полікультурного навчання і виховання сучасної молоді. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 564 с.

Syvash S., Chorna G. Preparation of Future Preschool Teachers for Professional Activities in a multicultural space

The article is devoted to generalization of theoretical and methodological foundations of preparation of future educators for professional activity in multicultural space and the specifics of multicultural education, a number of prerequisites, features of forms and methods to be used in this process are outlined.

It is determined that harmonious coexistence of each person in a multicultural society is possible under certain conditions: tolerant attitude to each other, development of skills and abilities of productive interaction with representatives of other nationalities and cultures, education of citizens in the system of universal values, where the priority is to study their own history and culture. The success of the implementation of educational tasks for multicultural education of preschoolers primarily depends on the level of multicultural competence of teachers of preschool educational institutions, therefore a special role is assigned to specialists in preschool education who are engaged in the process of forming the worldview of children of preschool age and are assistants in the first steps of multicultural communication and interaction.

It is emphasized that the main directions of multicultural training of future educators are: formation of national identity; education in the spirit of the world, international education; development of international tolerance, national consciousness; education of culture of communication and international interaction; formation and development of multicultural competence; development of skills of pedagogical practice in the field of multicultural education; formation and development of personal altruistic qualities.

The author substantiated: the specifics of the methods of multicultural education, which are determined by the dialogical nature of development, functioning culture, level of certain knowledge about the multicultural space, the level of ethno-cultural awareness of students, the emotional culture of communication and the culture of behavior. Therefore, it is advisable to use such methods of training and education as dialogues, discussions, design activities, modeling situations, role-playing games, methods of reflection, etc. The effectiveness of the multicultural education system depends on purposefulness and integrity, self-actualization and activation of the personality of future preschool teachers as a subject of education. The role of the teacher is revealed in helping students realize the existence of many values of certain nations in the world, that are the result of traditions and the achievement and results of the experience of cultural and historical evolution.

Key words: *future teachers, primary school educational institutions, children of preschool age, multicultural education.*